

พัฒนาการของกิจการโทรทัศน์ในประเทศไทย

กิจการโทรทัศน์ในประเทศไทย

ประเทศไทยเริ่มกิจการโทรทัศน์ขึ้นในรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และออกอากาศเป็นครั้งแรกทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีช่อง 4 เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2498 ต่อมาได้ขยายการตั้งสถานีโทรทัศน์ในส่วนกลางตามลำดับ คือ สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบก (ในปี 2501) สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7 (ในปี 2510) สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 (ในปี 2513) และสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ (ในปี 2529)¹

ต่อมาได้ขยายการก่อตั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์ของกรมประชาสัมพันธ์ (สทท.) ในส่วนภูมิภาคขึ้นมาดังนี้ สทท. ช่อง 8 ลำปาง (ในปี 2505) สทท. ช่อง 4 ขอนแก่น (ในปี 2505) สทท. ช่อง 10 หาดใหญ่ (ในปี 2505) สทท. ช่อง 9 ภูเก็ต (ในปี 2515) และ สทท. ช่อง 7 สุราษฎร์ธานี (ในปี 2519)²

กิจการโทรทัศน์ของประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าและผ่านการพัฒนาการมาตามลำดับขึ้น ในปัจจุบันสถานีโทรทัศน์ในส่วนกลางทุกช่อง (ยกเว้นช่อง 11) ต่างมีพื้นที่ในการ

¹สรุปความจาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะนิเทศศาสตร์, วิวัฒนาการสื่อมวลชนไทย (กรุงเทพมหานคร : พุทธบูชาการพิมพ์, 2526), หน้า 141-145.

²มาลิกา ตันติสุกฤต, การผลิตรายการโทรทัศน์ (เชียงใหม่ : ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2528), หน้า 24.

แพร่ภาพครอบคลุมไปทั่วประเทศ โดยอาศัยเทคโนโลยีด้านดาวเทียม ส่งสัญญาณจากสถานีแม่ข่ายไปยังสถานีเครือข่ายที่ตั้งในต่างจังหวัด ทำให้ผู้ชมในส่วนภูมิภาคสามารถรับชมรายการโทรทัศน์ได้พร้อมกับผู้ชมในส่วนกลาง โทรทัศน์จึงเป็นสื่อมวลชนที่สามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ซึ่งส่งผลให้โทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่ "ทรงอิทธิพล" ต่อสังคมไทยเพิ่มขึ้นตลอดเวลา

สภาพการผลิตรายการโทรทัศน์ในระยะเริ่มแรก

การผลิตรายการโทรทัศน์ในระยะแรก ๆ นั้นค่อนข้างจะเป็นอุปสรรคต่อทีมงานในการผลิตรายการเป็นอย่างมาก อันเนื่องมาจากโทรทัศน์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาใหม่ในสังคมไทย ความไม่พร้อมจึงมีอยู่สูงไม่ว่าจะเป็นการขาดบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญ การขาดเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการดำเนินงาน ข้อจำกัดทางด้านเทคโนโลยี การขาดแคลนเงินทุน หรือแม้แต่ปัญหาในเรื่องที่จะทำรายการอะไรออกมาให้ผู้ชมได้ชมกัน ถึงแม้ว่าลักษณะของการผลิตรายการโทรทัศน์จะมีส่วนที่คล้ายคลึงกับการผลิตภาพยนตร์ซึ่งเป็นสื่อมวลชนที่หยั่งรากลงในเมืองไทยเป็นเวลานานพอสมควรแล้ว แต่โทรทัศน์กลับมีสภาพต่างจากการผลิตภาพยนตร์ในแง่ที่ต้องดำเนินงานแข่งกับเวลาเพราะมีตารางเวลาในการออกอากาศที่แน่นอน และระยะแรกนี้รายการโทรทัศน์นอกเหนือจากภาพยนตร์โทรทัศน์ที่สั่งซื้อมาจากต่างประเทศแล้ว รายการต่าง ๆ จะต้องผลิตออกมาในรูปแบบของ "รายการสด" ทั้งสิ้น การจัดการรายการโทรทัศน์ในแต่ละครั้งจึงต้องมีการเตรียมพร้อมในทุก ๆ ด้านเป็นอย่างดีก่อนที่จะทำการออกอากาศ

รูปแบบของรายการที่ทำการออกอากาศในระยะแรกนี้ ทางสถานีได้พยายามจัดแบ่งประเภทของรายการออกอย่างกว้าง ๆ เป็นรายการสารคดี ข่าว บันเทิง รายการกิจกรรมของสถาบันต่าง ๆ โดยพยายามจัดรายการให้เป็น block system เพื่อจะกำหนดสัดส่วนของรายการแต่ละประเภทอย่างคร่าว ๆ แต่ทางสถานีก็มีปัญหาว่าจะบรรจุรายการอะไรลงไปบ้าง เพราะคนดูเป็นคนหลายชั้นหลายระดับ แต่ก็พยายามวางน้ำหนักให้ช่วงคำเป็นรายการของเด็ก ๆ

และแม่บ้านหรือรายการประเภทข่าวสารความรู้ ส่วนในตอนตึกจะเป็นรายการบันเทิงสำหรับผู้ใหญ่^๓

เพื่อให้เกิดภาพรวมของสภาพการผลิตรายการโทรทัศน์ตั้งแต่เริ่มแรก ผู้วิจัยใคร่วิเคราะห์โดยนำเสนอตามรูปแบบของรายการที่ถูกผลิตขึ้น ดังนี้

1. พัฒนาการของการผลิตรายการด้านข่าวสาร
2. พัฒนาการของการผลิตรายการด้านความรู้
3. พัฒนาการของการผลิตรายการด้านบันเทิง

พัฒนาการของการผลิตรายการด้านข่าวสาร

รายการประเภทข่าวสารนี้ จัดเป็นรายการที่สถานีโทรทัศน์ต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะเป็นการให้บริการข่าวสารแก่ประชาชนโดยผ่านทางสื่อซึ่งสามารถแพร่กระจายเนื้อสารได้อย่างรวดเร็ว จะเห็นได้ว่ารายการประเภทนี้ได้ถูกจัดออกอากาศตั้งแต่วันแรกของการเปิดสถานี

ในระยะแรกเริ่มของการก่อตั้งสถานีโทรทัศน์ในประเทศไทย รายการข่าวมีลักษณะของการนำเสนอในรูปแบบของการเสนอข่าวอย่างเรียบง่ายไม่ได้มีเทคนิคในการนำเสนออย่างหลากหลายดังเช่นในปัจจุบันนี้ การเสนอข่าวในระยะแรกนั้น ทางสถานีโทรทัศน์ต้องมีความระวังในเรื่องของความเหมาะสมเป็นอย่างมาก อันเนื่องมาจากการเป็นสื่อมวลชนที่อยู่ภายใต้การกำกับของรัฐบาลโดยตรง การเสนอข่าวจึงต้องเป็นข่าวที่เป็นผลงานของรัฐบาลหรือข่าวที่ทางราชการเห็นว่าจะประโยชน์เท่านั้น ข่าวที่จะเป็นผลลบต่อทางรัฐบาล เช่น ข่าวการ

^๓ สัมภาษณ์, จำนวน รั้งสิกุล, 8 กุมภาพันธ์ 2533.

เดินขบวน ข้าราชการประท้วง ชาวที่กระทบกระเทือนต่อสถาบันต่าง ๆ หรือชาวที่เกี่ยวกับฝ่ายตรงข้ามของรัฐบาล เหล่านี้เป็นชาวที่ไม่สามารถนำมาออกอากาศได้

รายการภาคข่าวของทางสถานีนั้นโดยปกติจะออกอากาศในเวลา 20.00 น. โดยมีรูปแบบของการออกอากาศเริ่มจากข่าวภายในประเทศ ข่าวกีฬา และข่าวต่างประเทศ ตามประเพณีถือว่าข่าวในประเทศต้องเริ่มด้วยข่าวในราชสำนัก ติดตามด้วยข่าวของทางราชการซึ่งมักเรียงลำดับความสำคัญของบุคคลในคณะรัฐบาลไปตามลำดับ จากนั้นจึงเป็นข่าวโดยทั่ว ๆ ไป ข่าวกีฬา และข่าวต่างประเทศ ในส่วนของข่าวทางราชการนั้นมักเสนอข่าวที่เป็นผลงานของรัฐบาลหรือหน่วยงานราชการต่าง ๆ ข่าวการประชุมสัมมนา ข่าวการตรวจงาน ข่าวการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ข่าวการปราบปรามและจับกุม เป็นต้น ลักษณะของข่าวจึงไม่น่าชวนติดตามนัก เพราะมีลักษณะของการเป็นข่าวที่มุ่งเน้นการประชาสัมพันธ์จนเกินไป และมักเสนอออกมาในรูปแบบของ "สูตรสำเร็จตายตัว" ไม่ได้มีลักษณะและวิธีการในการนำเสนออย่างค่อนข้างหลากหลายดังเช่นในปัจจุบัน

ต่อมาเทคโนโลยีทางการบันทึกเทปโทรทัศน์ได้ถูกพัฒนาขึ้นมา รายการข่าวก็พัฒนาไปสู่ความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น เพราะสามารถถ่ายทำข่าวพร้อมเสียงประกอบได้ในคราวเดียวกันไม่ต้องนำไปล้างเหมือนฟิล์มภาพยนตร์ เมื่อถ่ายลงเทปแล้วอาจนำไปออกอากาศได้ทันทีเพราะเป็นข่าวที่ผู้สื่อข่าวได้ทำการบรรยายข่าวด้วยตนเอง หรืออาจจะตัดต่อข่าวและเขียนข่าวให้ผู้ประกาศอ่านออกอากาศประกอบภาพอีกทีหนึ่ง เทคนิคการถ่ายทำก็สามารถทำได้อย่างคล่องตัว เพราะได้มีการพัฒนาออกแบบกล้องโทรทัศน์และเครื่องบันทึกเทปโทรทัศน์ให้มีขนาดเล็กและน้ำหนักเบาสามารถนำติดตัวได้ตลอดเวลา

สำหรับข่าวต่างประเทศนั้นได้มีการนำเทคโนโลยีทางด้านถ่ายทอดสัญญาณผ่านดาวเทียมมาใช้ ทำให้การเสนอข่าวจากทั่วทุกมุมโลกเป็นไปอย่างรวดเร็วทันเหตุการณ์โดยผู้สื่อข่าวจะถ่ายทำข่าว เป็นเทปโทรทัศน์และส่งผ่านดาวเทียมไปยังสำนักงานใหญ่ของตน ทางสำนักงานจะส่งข่าวที่ได้มีการตัดต่อและลงเสียงบรรยายแล้วผ่านดาวเทียมไปยังประเทศลูกค้า

อีกครั้งหนึ่ง ในบางครั้งก็อาจมีการถ่ายทอดข่าวสดผ่านดาวเทียม เช่นกรณีเหตุการณ์ที่กำลังอยู่ในความสนใจของประชาชน ในปัจจุบันพัฒนาการด้านรายการข่าวของประเทศไทยรุดหน้าไปมาก สถานีโทรทัศน์บางสถานีได้จองเวลาดาวเทียม เพื่อนำเสนอข่าวจากสำนักข่าวต่างประเทศและนำมาออกอากาศให้ผู้ชมในประเทศไทยได้ชมกันอย่างสด ๆ เช่น รายการข่าวฮอตไลน์ (HOT LINE) ที่เสนอทางททบ. 5

การผลิตรายการด้านข่าวสารในปัจจุบัน

ในปัจจุบันสถานีโทรทัศน์แต่ละแห่งต่างแข่งขันกันเสนอรายการภาคข่าวกันอย่างเต็มที่ เพราะนอกจากจะเป็นความพยายามที่จะสร้างภาพพจน์ที่ดีให้แก่ทางสถานีเองแล้ว รายการข่าวยังเป็นขุมทองของตลาดการโฆษณาสินค้าที่สำคัญเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากสภาพความตื่นตัวภายหลัง ดร. สมเกียรติ อ่อนวิมล ได้นำรูปแบบการเสนอข่าวแบบใหม่มาใช้กับรายการข่าวของไทยทีวีสีช่อง 9 ทำให้รายการข่าวถูกพลิกโฉมไปจากเดิม ผู้ชมหันมาสนใจรายการข่าวกันเป็นอย่างมาก สถานีโทรทัศน์สามช่องต่างก็ปรับปรุงรูปแบบการเสนอรายการข่าวของตนเองโดยอาศัยข่าวของทางช่อง 9 เป็นต้นแบบและพยายามสร้างจุดเด่นของตนเองเพิ่มขึ้น มาเพื่อแข่งขันกันดึงดูดผู้ชม ซึ่งจะเป็นผลต่อเนื่องไปถึงธุรกิจการโฆษณาอีกทอดหนึ่ง

พัฒนาการด้านการเสนอรายการข่าวในปัจจุบัน สรุปออกมาได้ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการรายงานข่าว

การรายงานข่าวในสมัยก่อนนั้นมักออกมาในรูปแบบของ "สูตรสำเร็จ" คือเริ่มจากผู้ประกาศข่าวออกมาอ่านข่าวประกอบภาพด้วยสไลด์ เรียบง่ายไปจนจบข่าว แต่ในปัจจุบันการรายงานข่าวทางโทรทัศน์ได้เพิ่มลักษณะพิเศษขึ้นมาดังนี้

- ผู้ประกาศข่าวไม่ได้ทำหน้าที่อ่านข่าวแต่เพียงอย่างเดียวดังเช่นเมื่อก่อน แต่ผู้ประกาศข่าวจะมีลักษณะคล้ายกับ "ผู้มาเล่าข่าว" โดยเริ่มจากการเกริ่นนำแล้วนำเสนอข่าว

ด้วยสีลาที่เป็นกันเองกับผู้ชมทางบ้าน อาจมีการวิพากษ์วิจารณ์ข่าวบ้างเล็กน้อย บางครั้งมีการหยอกล้อรับส่งกันระหว่างผู้ประกาศข่าวด้วยกัน เป็นการเพิ่มสีสันของการรายงานข่าวและเพิ่มการดึงดูดความสนใจของผู้ชม วิธีการเช่นนี้ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมากโดยเฉพาะการรายงานข่าวของ ดร. สมเกียรติ ซึ่งผู้ชมบางส่วนถึงกับคอยดูว่า ดร. สมเกียรติ จะวิพากษ์วิจารณ์ประกอบข่าวหรือรับส่งกับทีมผู้อ่านข่าวคนอื่น ๆ อย่างไรบ้าง

- มีการใช้บุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีในสังคมมาเป็นผู้ประกาศข่าว เช่น ดารา นักร้อง นักวิชาการ นักสื่อสารมวลชน ทั้งนี้นอกจากจะเป็นวิธีการดึงดูดความสนใจของผู้ชมโดยตรงแล้วผู้ประกาศข่าวบางคนยังมีภาพลักษณ์ของการเป็นผู้รอบรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งส่งผลให้การรายงานข่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น แต่ในทางกลับกันบางครั้งการนำบุคคลเหล่านี้มาเป็นผู้ประกาศข่าวก็อาจก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดีได้เช่นกัน

- มีการนำเอารายงานพิเศษ (Special report) มาประกอบข่าว ซึ่งอาจนำเสนอออกมาในรูปของสารคดีเชิงข่าว สารคดีโดยทั่ว ๆ ไป การรายงานข่าวแบบเจาะลึก การวิเคราะห์ข่าว การสัมภาษณ์นาทัศนะของบุคคลต่าง ๆ เป็นต้น วิธีการเช่นนี้ช่วยให้การรายงานข่าวเป็นไปอย่างสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เพราะสามารถลงไปถึงรายละเอียดของข่าวได้เป็นอย่างดี

- เนื้อหาของข่าวมีอิสระมากขึ้นไม่ถูกจำกัดตัวเองอยู่เพียงแต่ข่าวที่ต้องเสนอไปตามนโยบายที่รัฐบาลกำหนดขึ้นเท่านั้น ในปัจจุบันสถานีโทรทัศน์สามารถเสนอข่าวที่เคยเป็นข่าวต้องห้ามในยุคก่อน เช่น ข่าวเดินขบวน การชุมนุมประท้วง ข่าววิพากษ์วิจารณ์การดำเนินงานของรัฐบาล (แต่ต้องเสนอให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม) ข่าวการแสดงความคิดเห็นของผู้ที่ให้ข่าวที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐบาล เป็นต้น

- มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ประกอบการเสนอข่าวเพื่อเพิ่มความน่าสนใจ เช่น เทคนิคการซ้อนภาพ เทคนิคการตัดต่อภาพ การใช้กราฟฟิกประเภทต่าง ๆ ประกอบการรายงานข่าว เป็นต้น

2. ประเภทของข่าวที่นำเสนอมีความหลากหลาย

การรายงานข่าวโทรทัศน์ในปัจจุบันได้มีการแบ่งประเภทในการนำเสนอออกอย่างหลากหลาย มีลักษณะของการนำเสนอที่เฉพาะเจาะจงมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อความเหมาะสมในหลายประการ เช่น เพื่อความสะดวกของผู้ชมที่จะติดตามชม เพื่อเป็นการตอบสนองกลุ่มผู้ชมที่เป็นเป้าหมายเฉพาะ เพื่อความสะดวกในการจัดตารางข่าวของทางสถานีเอง หรือเพื่อผลทางธุรกิจโฆษณา การแบ่งประเภทของข่าวโทรทัศน์นี้ แต่ละสถานีอาจแบ่งประเภทออกแตกต่างกัน เช่น ข่าวเกษตรกร ข่าวพยากรณ์อากาศ ข่าวบันเทิง ข่าวสังคมธุรกิจ ข่าวอาชญากรรม ข่าวพัฒนาบ้านเมือง ข่าวศิลปวัฒนธรรม ข่าวตลาดหลักทรัพย์ เป็นต้น

3. ช่วงเวลาในการเสนอข่าวที่ขึ้น

รายการภาคข่าวในยุคก่อนมักนำเสนอวันละช่วงเดียวซึ่งโดยปกติจะเสนอในช่วง 20.00 น. และบางครั้งก็มีการนำเสนอในช่วงเวลาอื่นบ้างแต่ก็ยังไม่เด่นชัดเหมือนในปัจจุบันที่มีการนำเสนอข่าวในแทบทุกชั่วโมง เช่น ข่าวเด็ดเจ็ดสีทางช่อง 7 ส่วนสถานีโทรทัศน์แห่งอื่น ๆ ก็มีรายการข่าวนอกเหนือไปจากรายการข่าวภาคปกติเช่นเดียวกัน บางสถานีก็มีรายการข่าวช่วงบ่าย ข่าวช่วงเย็น บางสถานีก็มีข่าวภาคดึก ข่าวภาคกลางวัน หรือข่าวรับอรุณ เป็นต้น การเสนอข่าวให้อยู่ในช่วงเวลาที่ดีขึ้นนี้เป็นกลยุทธ์ของการแข่งขันกันทางธุรกิจของสถานีโทรทัศน์แต่ละแห่งซึ่งนับว่าเป็นผลดีต่อผู้ชมเป็นอย่างมากทำให้ผู้ชมได้รับรู้ข่าวสารอย่างทันเหตุการณ์มากยิ่งขึ้น

4. มีความรวดเร็วในการนำเสนอ

อาจกล่าวได้ว่ารายการข่าวโทรทัศน์ในปัจจุบันมีความรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์มากกว่าการนำเสนอโดยผ่านทางสื่อมวลชนใด ๆ อันเป็นผลเนื่องมาจากความก้าวหน้าทาง

เทคโนโลยีการสื่อสารผ่านดาวเทียม ซึ่งได้พัฒนาไปเป็นอย่างมาก สถานีโทรทัศน์แต่ละแห่งต่างแข่งขันกันเสนอข่าวให้เป็นไปอย่างฉับไว บางครั้งก็มีการถ่ายทอดเหตุการณ์สำคัญ ๆ ทั้งในและนอกประเทศออกอากาศให้ผู้ชมได้ชมกันอย่างทันทั่วถึง บางสถานีก็ใช้การตัดภาพแทรกเพื่อเสนอข่าวที่กำลังอยู่ในความสนใจของผู้ชม เช่น การรายงานผลการแข่งขันกีฬาสดจากสนามการแข่งขัน ข่าวเหตุการณ์ การจี้เครื่องบินโดยสาร เป็นต้น

5. การเสนอข่าวบางครั้งจะมีธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง

รายงานข่าวประเภทนี้มักเป็นข่าวที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กับผู้ประกอบธุรกิจการค้า ซึ่งบางครั้งก็เป็นไปในลักษณะของการสร้างข่าวเพื่อผลทางการประชาสัมพันธ์เชิงธุรกิจ ซึ่งแท้ที่จริงก็คือการโฆษณาสินค้านั่นเองแต่ถูกเสนอแฝงออกมาในรูปของข่าว สถานีโทรทัศน์บางแห่งได้แบ่งเวลาในการออกอากาศให้กับข่าวในลักษณะเช่นนี้โดยเฉพาะ

6. การจัดรายการข่าวโดยบริษัทผู้จัดรายการเอกชน

แต่เดิมนั้นสถานีโทรทัศน์จะจัดรายการภาคข่าวด้วยตัวสถานีเอง (ยกเว้นภาคข่าวต่างประเทศ) เพราะเป็นนโยบายของรัฐบาลและยังสามารถควบคุมการแพร่กระจายข่าวได้อย่างเต็มที่ ในราวต้นปี 2528 ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อสมท. ได้จ้าง ดร. สมเกียรติ อ่อนวิมล เข้ามาอ่าน "ข่าวทันโลก" ในช่วง 23.35-24.00 น. ของวันจันทร์-ศุกร์ ปรากฏว่าได้รับความนิยมจากประชาชนเป็นอย่างมาก ทางสถานีจึงมีนโยบายที่จะปรับปรุงการเสนอข่าวในภาคคำจึงได้ว่าจ้างทีมงานของ ดร. สมเกียรติ ให้เข้ามารับผิดชอบในการทำข่าวภาคคำให้กับทางสถานีและนี่คือจุดเริ่มต้นของ "บริษัทแปซิฟิก อินเทอร์เน็ตคอมมิวนิเคชั่น" ซึ่งเป็นบริษัทผู้ผลิตรายการโทรทัศน์เอกชนรายแรกที่มีหน้าที่ในการผลิตข่าว การเข้ามาจัดทำข่าวของบริษัทแปซิฟิกฯ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านรายการข่าวโทรทัศน์เป็นอย่างมาก ผู้ชมหันมาให้ความสนใจกับรูปแบบการเสนอข่าวให้ทันสมัยตามช่อง 9 ไปตาม ๆ กัน

7. การแลกเปลี่ยนข่าวสารกับสำนักข่าวต่างประเทศ

เป็นปรากฏการณ์ล่าสุดที่เกิดขึ้นในบ้านเราซึ่งเป็นพัฒนาการก้าวสำคัญยิ่งของการนำเสนอรายการด้านข่าวสาร ซึ่งถึงแม้ว่าเรายังคงต้องเสียเงินเป็นจำนวนมากเพื่อซื้อข่าวสารต่างประเทศ เช่น CNN BBC NHK ผ่านทางดาวเทียมแล้วนำมาออกอากาศสดในประเทศไทย แต่ก็ช่วยให้คนไทยสามารถรับชมรายการข่าวโทรทัศน์ได้อย่างรวดเร็วทันเหตุการณ์เป็นอย่างยิ่ง และมีแนวโน้มว่ารายการข่าวที่ผลิตขึ้นโดยฝีมือคนไทยคงมีโอกาสแลกเปลี่ยนกลับไปสู่ประเทศมหาอำนาจเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะเป็นการก้าวเข้าสู่ "โลกทางการสื่อสาร" อย่างแท้จริง

พัฒนาการของการผลิตรายการด้านความรู้

ในระยะแรกนั้นสถานีโทรทัศน์แต่ละแห่งพยายามจะบรรจุรายการที่เกี่ยวกับการส่งเสริมความรู้และการพัฒนาต่าง ๆ อันเป็นนโยบายของรัฐบาลที่จะใช้ประโยชน์จากกิจการโทรทัศน์ในประการหนึ่ง ประกอบกับความตระหนักในพันธกิจทางการสื่อสารมวลชนของเจ้าหน้าที่สถานีเองจึงทำให้เกิดรายการประเภทนี้ขึ้น โดยมีหน่วยราชการต่าง ๆ หรือสถานีเป็นผู้จัด

รายการด้านความรู้นี้เป็นรายการที่สามารถนำเสนอได้ในประเด็นเรื่องที่หลากหลายมาก และมีรูปแบบในการนำเสนอหลายวิธี เช่น การทำเป็นสารคดี การสาธิตให้ชม การสอน การแข่งขันตอบปัญหา การแสดง เป็นต้น ตัวอย่างของรายการประเภทนี้เท่าที่เคยมีการจัดกันมา เช่น รายการแม่บ้าน รายการเพื่อการศึกษ การสาธารณสุข กฎหมาย รายการเพื่อการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม สารคดีต่าง ๆ เป็นต้น โดยมีก่นำเสนอเป็นรายการสด (ยกเว้นสารคดีที่ถ่ายทำเป็นภาพยนตร์) ออกอากาศครั้งละประมาณ 30 นาที หรือหนึ่งชั่วโมง โดยออกอากาศในช่วงเย็น หรือก่อนรายการภาคข่าวประจำวัน

การจัดรายการประเภทนี้ค่อนข้างจะใช้ทุนสูง มักประสบกับปัญหาทางด้านคุณภาพของรายการและ เป็นความยากลำบากที่จะหากรรมวิธีในการนำเสนอออกมาให้ผู้ชมดูแล้วไม่เกิดความเบื่อหน่าย ซึ่งร้ายบางรายการกลับเป็นเพียงแต่การออกมาประชาสัมพันธ์ ผลงานของหน่วยราชการเจ้าของรายการนั่นเอง ทำให้ไม่ค่อยได้รับความสนใจจากผู้ชมเท่าใดนัก จึงได้มีการพยายามที่จะปรับปรุงรูปแบบและ เนื้อหาของรายการ เช่น การสอดแทรกรูปแบบของรายการบันเทิงเข้าไป

การผลิตรายการด้านความรู้ในปัจจุบัน

เนื่องจากประสบปัญหาดังที่กล่าวมาแล้ว ในระยะหลัง ๆ ทางสถานีโทรทัศน์จึงพยายามหลีกเลี่ยงไม่จัดรายการประเภทนี้เพราะเป็นรายการที่ไม่คุ้มค่าทางธุรกิจ นอกเสียจากรายการที่ยังคงจัดทำขึ้นตามนโยบายที่วางไว้บางประการ หรือเป็นรายการที่มีผู้อุปถัมภ์รายการโดยตรง ด้วยเหตุนี้จึงได้ก่อให้เกิดความคิดในการจัดตั้งสถานีโทรทัศน์ที่เน้นเสนอรายการที่เป็นสาระความรู้มากกว่าความบันเทิง ซึ่งได้แก่สถานีโทรทัศน์ช่อง 11 ของกรมประชาสัมพันธ์นั่นเอง

พัฒนาการของการจัดรายการด้านความรู้ในปัจจุบัน สรุปออกมาได้ดังนี้

1. รูปแบบของการจัดรายการ เปลี่ยนแปลงไป
 - การจัดรายการด้านความรู้ในปัจจุบันมักนำเสนอออกมาในรูปแบบที่หลากหลาย โดยพยายามนำรูปแบบของความบันเทิงเข้ามาผสมเพื่อให้รายการน่าสนใจมากยิ่งขึ้น เช่น เสนอเป็นเหตุการณ์การแสดงสมมติ เป็นต้น
 - รายการด้านความรู้ในปัจจุบันถูกจัดให้เป็นรายการสั้น ๆ ที่มีความยาวเฉลี่ยตั้งแต่ 3-5 นาที และนำเสนอในช่วงค่ำก่อนภาคข่าวประจำวัน หรือเสนอเป็นรายการย่อยคั่นระหว่างรายการภาคบันเทิง ทั้งนี้เพื่อให้รายการมีความกระชับและน่าติดตาม และยังมีเหตุผลทางธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องคือไม่กระทบกระเทือนเวลาในการออกอากาศมากนัก เพราะ

ใช้เวลาสั้น ทางสถานีจึงเผยแพร่ให้โดยไม่คิดค่าเวลา (สำหรับรายการที่จัดทำขึ้นโดยหน่วยราชการ) รายการเหล่านี้จัดทำขึ้นเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวต่าง ๆ หรือในบางครั้งก็ทำขึ้นเพื่อป้องกัน หรือรณรงค์เพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง ตัวอย่างรายการประเภทนี้ เช่น "รายการภาษาไทยวันละคำ" "คุณภาพชีวิต" "ขบวนการแก่น" "เสริมสร้างไทย" "กระจกหกด้าน" "ยาน่ารู้" "วิทยาศาสตร์น่ารู้" "เกษตรบ้านเรา" "บันทึกเมืองไทย" "ลัมผัสที่ 6" "ตราซุคชีวิต" "ประกายเพชร" "บ้านทุ่งพัฒนา" เป็นต้น

2. แนวโน้มของรายการด้านความรู้ที่เสนออย่างเต็มรูปแบบจะมีปริมาณลดลง รายการด้านความรู้ที่ใช้เวลาในการนำเสนอครั้งละนาน ๆ เช่น ครึ่งชั่วโมง หรือหนึ่งชั่วโมง แทบจะไม่มีให้เห็นอีกต่อไป เพราะต้องลงทุนสูงจัดทำให้มีคุณภาพยาก ผู้ชมมักเกิดความเบื่อหน่ายที่จะติดตามชม จะมีก็เพียงแต่รายการที่คงไว้เพื่อนโยบายบางอย่างเท่านั้น อาทิ เพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เช่น รายการบรรเลงดนตรีไทย หรือเพื่อการส่งเสริมความเข้าใจของประชาชน เช่น รายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง

3. คุณภาพของรายการพัฒนาขึ้น

การจัดรายการด้านส่งเสริมความรู้ให้เป็นที่น่าสนใจและดึงดูดผู้ชมได้นั้นจะต้องคำนึงถึงคุณภาพของรายการเป็นสำคัญ เป็นที่น่ายินดีที่ในปัจจุบันรายการประเภทนี้กำลังได้รับความสนใจจากผู้ชมเพิ่มมากขึ้น ทำให้ผู้ผลิตรายการจำเป็นต้องรักษาคุณภาพของงานผลิตและพัฒนางานให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในการผลิตรายการโทรทัศน์ยิ่งทำให้รายการประเภทนี้มีแนวโน้มว่าจะมีคุณภาพมากขึ้น ดังผู้ผลิตรายการบางรายการกล้าลงทุนเป็นจำนวนเงินสูง ๆ เช่น รายการ "โลกสลัปส์" ของ บริษัทแปซิฟิก อินเตอร์คอมมิวนิเคชั่น เป็นต้น

พัฒนาการของการผลิตรายการด้านบันเทิง

อาจกล่าวได้ว่ารายการด้านบันเทิงคือหัวใจของการจัดรายการโทรทัศน์ เพราะเป็นรายการที่ถูกจัดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยทั่ว ๆ ไป จึงคงมีผู้ชมน้อยคนที่เปิดรับสื่อโทรทัศน์โดยไม่สนใจรายการทางด้านบันเทิงเลย รายการประเภทบันเทิงจึงเป็นรายการโทรทัศน์ที่มีผู้ชมมากและเป็นรายการที่เป็นตัวเงินตัวทองของสถานีโทรทัศน์ทุกช่อง

เนื่องจากรายได้หลักของสถานีโทรทัศน์ก็คือรายได้จากการโฆษณาสินค้า ดังนั้นทางสถานีโทรทัศน์จึงให้ความสำคัญกับการจัดรายการด้านบันเทิงมากเป็นพิเศษ เพราะเป็นรายการที่เอื้อต่อการหารายได้ของทางสถานีโดยตรง โดยเฉพาะรายการที่มีผู้ชมมากก็ย่อมมีการโฆษณาสินค้ามาก และอัตราค่าโฆษณาก็จะสูงเป็นเงินตามตัว ดังนั้นผู้บริหารรายการของสถานีโทรทัศน์ก็จะจัดให้รายการประเภทนี้มีน้ำหนักหรือเวลาเสนอรายการมากขึ้น ทุกสถานีจึงพยายามเสนอรายการบันเทิงมากกว่ารายการประเภทอื่น ๆ

รายการบันเทิงมีประเภทและรูปแบบในการนำเสนออย่างหลากหลายเป็นรายการโทรทัศน์ที่ไม่มีกฎเกณฑ์มาขึ้นแน่นอนตายตัว จะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบให้ เป็นไปตามยุคสมัยอยู่ตลอดเวลา และเป็นรายการที่มีสภาพของการแข่งขันในระดับที่รุนแรงมาก รายการบันเทิงรูปแบบใดที่ได้รับความนิยมสูงก็จะทำให้ทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความสำเร็จไปตาม ๆ กัน และมักถูกทำทลายโดยการเลียนแบบอย่างตามมา ซึ่งในที่สุดก็จะเริ่มถึงจุดอิ่มตัวทำให้ต้องมีการแสวงหารูปแบบใหม่ ๆ กันต่อไป

การผลิตรายการบันเทิงในอดีตนั้นจะเป็นหน้าที่ของทางสถานีโทรทัศน์โดยตรง ไม่ว่าจะ เป็นบุคลากร อุปกรณ์การผลิตล้วนแต่เป็นของสถานีโทรทัศน์ทั้งสิ้น ต่อมาจึงเปิดรับผู้จัดรายการภายนอกให้เข้ามาจัดทำรายการโดยยังคงใช้อุปกรณ์การผลิตของทางสถานีอยู่ จากนั้นจึงเกิดกลุ่มผู้จัดรายการภายนอกที่รับภาระในการดำเนินงานการผลิตด้วยตนเองทั้งหมดตามมา จวบจนปัจจุบันการผลิตรายการบันเทิงทางโทรทัศน์อาจเกิดขึ้นโดยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งดังที่กล่าวมา

การผลิตรายการบันเทิงได้ผ่านพัฒนาการอย่างมากมายทั้งในด้านทีมงานการผลิต รูปแบบการนำเสนอ เทคโนโลยีการผลิต ฯลฯ ผู้วิจัยใคร่นำเสนอให้เห็นถึงพัฒนาการการผลิต รายการด้านบันเทิง โดยแบ่งออกตามประเภทของการจัดรายการ ดังนี้

1. การผลิตรายการเพลง

รายการเพลงได้ถูกจัดให้มีการออกอากาศตั้งแต่วันแรกของการเปิดสถานี โทรทัศน์ (โปรดดูในตารางการออกอากาศวันแรก) โดยการนำวงดนตรีที่กำลังได้รับความนิยม จากประชาชนบรรเลงออกอากาศกันสด ๆ (ซึ่งวงดนตรีในสมัยนั้นจะประกอบไปด้วยนักร้อง นักดนตรีในลักษณะเป็นวงใหญ่) เช่น วงดนตรีคณะสุนทราภรณ์ วงประสานมิตร เป็นต้น จากนั้น ทางสถานีโทรทัศน์ก็ได้บรรจุรายการเพลงเช่นนี้ออกอากาศเป็นประจำ โดยเสนอในช่วงเย็น หรือช่วงค่ำ

ในปี พ.ศ. 2507 อาจิมต์ บัจพรงค์ และท้วม ทรนง ได้ร่วมกันจัดรายการ เพลง ชื่อ "เพลงชาวบ้าน" ออกอากาศทางไทยทีวีช่อง 4 โดยมีนักร้องหลักสามคน คือ พรภิรมย์ ผ่องศรี วรนุช และทูล ทองใจ ปรากฏว่าได้รับการต่อต้านอย่างมากจนต้องหยุดเสนอ รายการดังกล่าวนี้ไป ในเวลาต่อมา ประกอบ ไชยนิพัฒน์ ได้จัดรายการนี้ใหม่อีกครั้งโดยใช้ชื่อ รายการ "เพลงลูกทุ่ง" ซึ่งในตอนแรกก็ยังได้รับการต่อต้านอยู่ ทว่าในที่สุดก็เป็นที่ยอมรับกัน จากนั้นจึงได้เกิดมีคำว่า "เพลงลูกทุ่ง" และมีผู้เรียกเพลงไทยสากลอย่างที่ร้องกันมาแต่สมัย รัชกาลที่ 7 ว่า "เพลงลูกกรุง"⁴ สาเหตุที่มีการต่อต้านในตอนแรกคงเป็นเพราะว่าการตั้งชื่อ

⁴ศมกมล ลิมปิชัย, "บทบาทของระบบธุรกิจเพลงไทยสากลต่อการสร้างสรรค์ผลงานเพลง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 70.

ของรายการนี้ถูกบุคคลฝ่ายต่าง ๆ นำไปตีความหมายให้คลาดเคลื่อนไปจากความหมายซึ่งทางผู้จัดรายการต้องการสื่อออกมา (ผู้วิจัย)

ต่อมารูปแบบของรายการเพลงทางโทรทัศน์เริ่มเปลี่ยนจากการนำวงดนตรีวงใหญ่ ๆ มาบรรเลงออกอากาศไปสู่การนำเอาเครื่องที่เป็นที่นิยมของประชาชนทั้งในแนวเพลง "ลูกกรุง" และ "ลูกทุ่ง" มาขับร้องออกอากาศ (โดยยังมีการบรรเลงดนตรีอยู่แต่ไม่เน้นว่าต้องบรรเลงโดยวงใหญ่) และเริ่มมีการใช้เทคนิคทางด้านศิลปกรรม เช่น การจัดสร้างฉากหรือบรรยากาศในห้องส่งเข้าช่วยประกอบการการร้องเพลง เพื่อให้รายการน่าชมยิ่งขึ้น⁵

รูปแบบของรายการเพลงทางโทรทัศน์ได้มาถึงจุดของการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในราวสิบปีมานี้เองคือ ภายหลังจากที่ต้นตอขึ้นมาของธุรกิจเทปเพลงไทยสากล ซึ่งทำให้เกิดการตั้งบริษัทเพื่อประกอบธุรกิจประเภทนี้ขึ้นมาอย่างมากมาย และมีความจำเป็นที่จะต้องใช้สื่อมวลชนที่ทรงอิทธิพลอย่างสื่อโทรทัศน์ทำการโปรโมชันเพลงของศิลปินในสังกัดบริษัทเทปเพลงจึงเริ่มเข้ามามีบทบาทในการจัดรายการเพลงทางโทรทัศน์

ในช่วงแรกของระยะนี้นั้น มีการนำวงดนตรีหรือศิลปินนักร้อง มาแสดงท่าเล่นดนตรีหรือร้องเพลงให้พ้องกับเสียงที่ออกมาจากเทปเสียง หรือที่เรียกกันว่าลิปซิงค์ (lip sync) แล้วทำการบันทึกลงเทปโทรทัศน์นำมาตัดต่อให้สมบูรณ์เพื่อนำไปออกอากาศต่อไป

รายการเพลงที่ผู้ชมนิยมกันมากอีกรายการคือ "คอนเสิร์ต" (concert) ซึ่งเป็นรายการเพลงที่บรรเลงสด เปิดให้ผู้ชมเข้าชมโดยไม่เสียเงินและมีการถ่ายทอดออกอากาศทางโทรทัศน์ไปยังผู้ชมที่บ้าน รายการคอนเสิร์ตรายการแรกคือ "โลกดนตรี" และต่อมาก็มี

⁵ สัมภาษณ์, จ่านง รั้งสิกุล, 8 กุมภาพันธ์ 2533.

"เจ็ดสีคอนเสิร์ต" ซึ่งทั้งสองรายการจะเปิดโอกาสให้ศิลปินจากค่ายเพลงต่าง ๆ ได้มาแสดง ออกอากาศ และยังมีรายการคอนเสิร์ตที่จัดขึ้นเพื่อโปรโมทศิลปินในสังกัดค่ายเพลงโดยเฉพาะ เช่น รายการ "คอนเสิร์ตลิมโลก" ของบริษัทแกรมมี่ "คอนเสิร์ตคอนเทสต์" ของบริษัท เจ.เอส.เอล "ซันเดย์มิวสิก" ของบริษัทนิธิทัศน์ เป็นต้น รายการเหล่านี้บางรายการได้ก่อให้เกิดแผนกผลิตรายการโทรทัศน์ขึ้นมาในบริษัทเทปเพลงและได้พัฒนาไปสู่บริษัท (หรือแผนก) ที่ดำเนินงานผลิตรายการโทรทัศน์ประเภทอื่น ๆ ตามมาในที่สุด

ต่อมาได้มีการพัฒนารายการเพลงประเภทลิปซิงค์โดยการนำภาพต่าง ๆ เข้ามา ประกอบกับภาพของศิลปินและพัฒนาจนเป็นการสร้างเรื่องราวสั้น ๆ แสดงประกอบเสียงเพลง เพื่อให้ได้อารมณ์สอดคล้องกับเสียงเพลงหรือที่เรียกว่า "มิวสิกวิดีโอ" (music video) โดยบริษัทไนท์สโตนโปรดักชั่น จำกัด เป็นผู้เริ่มจัดกับเพลงชุด "ไปทะเล" ของปานศักดิ์ รังสิพราหมณกุล ในปีพ.ศ. 2527^๕

ปัจจุบันมิวสิกวิดีโอมีนำเสนอในทุกสถานีโทรทัศน์เนื่องจากสามารถดึงดูดความสนใจได้เป็นอย่างดีและกลายเป็นรายการเพลงที่ทำขึ้นเพื่อส่งเสริมการขาย (promotion) ของบริษัทเทปเพลงต่าง ๆ การผลิตมิวสิกวิดีโอได้มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทั้งในด้านเทคนิคการผลิตและความคิดสร้างสรรค์ แต่การผลิตมักใช้เงินลงทุนสูงทำให้มีการนำมิวสิกวิดีโอเรื่องเดิมมาฉายซ้ำหลาย ๆ รอบจนผู้ชมเริ่มเกิดความเบื่อหน่าย ทางผู้จัดรายการจึงเริ่มหาเรื่องราวบางอย่างมาแทรกลงในรายการเพลงมากยิ่งขึ้น เช่น เบื้องหลังการทำ

^๕ ลัมภานันท์, ชาญชัย กิตติศิริไสว, กรรมการผู้จัดการบริษัท "ไนท์สโตนโปรดักชั่น,"

เพลงของศิลปิน เบื้องหลังการถ่ายทำมิวสิควิดีโอ หรือแม้แต่การสร้างเรื่องราวตลกประกอบรายการ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป รายการเพลงทางโทรทัศน์ได้พัฒนาและเปลี่ยนแปลงรูปแบบจากการนำเสนอ เพื่อมุ่งให้ความบันเทิงกับผู้ชมเป็นหลักมาสู่การนำเสนอ เพื่อให้ความบันเทิงพร้อมไปกับการส่งเสริมการขายเพลง ดังนั้นผู้ชมรายการเพลงทางโทรทัศน์ในปัจจุบันจึงไม่มีอิสระที่จะชมรายการประเภทนี้ได้มากเท่าในอดีตเพราะถูกกำหนดให้ชมโดยบริษัทเพลงเจ้าของรายการนั่นเอง

2. การผลิตรายการเกมโชว์

รายการเกมโชว์ที่บดบังมาจากภาษาอังกฤษว่า "Game show" ซึ่งพอจะสรุปความหมายได้ว่า รายการโทรทัศน์ที่มีกิจกรรมเพื่อให้คนหรือกลุ่มคนได้ใช้ทักษะทางร่างกายหรือความสามารถทางสติปัญญา เพื่อแสดงความสามารถให้ปรากฏออกมา หรือเพื่อเป็นการแข่งขันกันระหว่าง 2 ฝ่ายขึ้นไป ภายใต้กฎหรือกติกาตามที่ตกลงกันได้

รายการเกมโชว์ในเมืองไทยเมื่อก่อนยังไม่มีรูปแบบหลากหลายมากนัก และมีการจัดรายการประเภทนี้มานานแล้ว โดยนำแนวรายการมาจากต่างประเทศ เกมโชว์ที่มีลักษณะเป็นของคนไทยคิดขึ้นเองถูกจัดขึ้นโดย จำนง รังสิกุล คือรายการพะหมี่* และรายการ

*พะหมี่ เป็นเกมที่เคยเล่นกันในราชสำนักจีนโบราณ เป็นการทายคำปริศนาต่าง ๆ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดัดแปลงเกมพะหมี่มาเล่นในงานฤดูหนาว วัดเบญจมบพิตร ต่อมากรมอัยการได้รวบรวมจัดพิมพ์เป็นเล่มขึ้น จำนง รังสิกุล ได้นำมาดัดแปลง เป็นเกมพะหมี่เล่นทางโทรทัศน์

ลับแลกลอนสด** ทั้งสองรายการจัดติดต่อกันอยู่ระยะหนึ่งทางไทยทีวีสีช่อง 4 และมีรายการอีกประเภทหนึ่งที่นิยมจัดกันในสมัยก่อนคือ "รายการชิงโชค" ซึ่งจัดขึ้นเพื่อประกอบการส่งเสริมการขายของสินค้าในท้องตลาด โดยทางรายการจะให้ผู้ซื้อสินค้าส่งชิ้นส่วนมาัยรายการแล้วจัดให้มีการชิงโชคชิงรางวัลขึ้น โดยมีการเช่าเวลาเป็นรายการ ๆ ไปไม่ได้บรรจุไว้ในตารางออกอากาศประจำ รายการเหล่านี้บางรายการก็พัฒนาไปสู่รูปแบบของเกมโชว์โดยการเชิญผู้ร่วมรายการมาร่วมแข่งขันเกมเพื่อหาผู้ชนะที่จะรับรางวัล และจะมีการจับชิ้นส่วนสินค้าของผู้ชมทางบ้านเพื่อให้ผู้ชมมีความรู้สึกว่าการกำลังมีส่วนร่วมอยู่ในเกมนั้นด้วย พิธีกรเกมโชว์ในสมัยนั้น เช่น อาคม มกรานนท์ ธรรมรัตน์ นาคสุริยะ ดำรง พุฒตาล เป็นต้น

ตัวอย่างรายการเกมโชว์ที่เคยจัดกันในระยะนั้น ๆ เช่น รายการ "ปัญหาทายอาชีวะ" ทางช่อง 4 (เดิม) ซึ่งนำต้นแบบมาจากรายการประเภททายอาชีวะที่มีชื่อเสียงของสหรัฐอเมริกา ชื่อ "What's my Line?" และรายการ "อัลบั้มชีวิต" ทางช่อง 7 (ช่อง 5 ในปัจจุบัน) แต่รายการทั้งสองกลับไม่ได้ได้รับความนิยมจากคนไทย รายการเกมโชว์ที่จัดติดต่อกันได้นานถึง 15 ปี คือ รายการ "ยี่สิบคำถาม" ซึ่งเอาต้นแบบจากรายการ "Twenty Questions" ของอังกฤษ และรายการ "สัมภาษณ์ลับ" จากรายการ "To Tell the Truth" ของสหรัฐอเมริกา รายการทั้งสองนี้ออกอากาศทางช่อง 5⁷

**ลับแลกลอนสด เป็นกลอนดอกสร้อยสัปดาห์ของไทยเรา พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำมาฟื้นฟูโดยการเล่นต่อกลอนที่ละวรรค

⁷สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย., สาขาวิชานิเทศศาสตร์. เอกสารการสอนชุดวิชา การจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ หน่วยที่ 1-4 (กรุงเทพมหานคร : นำกิจการพิมพ์, 2531), หน้า 131.

รายการเกมโชว์เริ่มกลับมาได้รับความนิยมจากผู้ชมเป็นอย่างมาก เมื่อบริษัท เจ.เอส.เอล ได้ผลิตรายการ "เกมลิมเค้า" แล้วต่อมาเปลี่ยนเป็น "คู่มือลิลลอค" (พ.ศ. 2527) ออกอากาศทางช่อง 5 ซึ่งนำต้นแบบของรายการมาจากต่างประเทศแล้วดัดแปลงเพิ่มเติม เหตุที่รายการนี้ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากเพราะเป็นการนำเสนอรายการในรูปแบบแปลกใหม่ โดยดำเนินรายการด้วยความกระชับสนุกสนานตื่นเต้น มีการจัดองค์ประกอบของฉากอย่างสวยงาม และมีการแข่งขันเกมที่เร้าใจซึ่งผู้ชมทางบ้านจะมีความรู้สึกร่วมไปกับผู้เข้าแข่งขันในห้องส่งด้วย ประกอบกับการตั้งเงินรางวัลไว้สูงทำให้เป็นจุดดึงดูดความสนใจเป็นอย่างมาก

ในปี 2527 บริษัทรัชฟิล์มทีวี ซึ่งเป็นบริษัทผู้ดำเนินงานผลิตรายการโทรทัศน์ในแนวละครทีวีรายใหญ่ ได้หันมาผลิตรายการ "มาตามันด์" โดยนำเกมโชว์ชื่อ "Family Force" ของสหรัฐอเมริกาซึ่งนำผู้แข่งขันมาเล่นเป็นครอบครัว ๆ ละ 5 คน ทำการแข่งขันเกมเพื่อชิงรางวัลรถยนต์ รายการนี้ถูกนำมาดัดแปลงรูปแบบของรายการและมีการตั้งคำถามสำหรับผู้เข้าแข่งขันให้เข้ากับบรรยากาศแบบไทย ๆ^๑ พร้อมกับการเลือกเชิญผู้ร่วมการแข่งขันจากหลากหลายสถานภาพ โดยการคัดเลือกจะเน้นไปที่การกล้าแสดงออกของผู้เข้าแข่งขัน ซึ่งจะส่งผลให้รายการมีความสนุกสนานตามมา รายการ "มาตามันด์" ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมากและยังคงเป็นรายการประเภทบันเทิงที่มีผู้ชม ๆ มากที่สุดตราจบปัจจุบัน ซึ่งเป็นผลมาจากการมีพิธีกรคู่ของรายการที่มีความสามารถ การเลือกผู้เข้าแข่งขันที่เหมาะสม การกล้าแจกของรางวัลมูลค่าสูง รูปแบบการดำเนินรายการเป็นไปด้วยความสนุกสนานตื่นเต้น ซึ่งผู้เข้าแข่งขันต้องใช้ทั้งสติปัญญาความรู้และทักษะในการแข่งขัน ทำให้ผู้ชมมีความรู้สึกร่วมไปด้วย หรือแม้แต่การจัดออก

^๑ ลัมภานต์, พ.อ.พยุง ฉันทศาสตร์โกศล, กรรมการผู้จัดการบริษัทรัชฟิล์มทีวี จำกัด, 29 มิถุนายน 2532.

อากาศ 3 วันติดต่อกันเพื่อผลทางด้านการศึกษาชม และเหตุผลประการสำคัญคือรายการนี้ มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของรายการอยู่เสมอเป็นการสร้างความแปลกใหม่ทำให้ผู้ชมไม่รู้ลึกลับ

เมื่อรายการ "มาตามนัด" และ "คู่หูลึกลับ" ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก จึงเกิดปรากฏการณ์การผลิตรายการแนวเกมโชว์ออกมาอย่างมากมาย จากการสำรวจเมื่อ กลางปี 2528 พบว่า มีรายการแนวเกมโชว์ออกอากาศอยู่ในขณะนั้นถึง 13 รายการ (จากทั้ง 4 สถานี) คือรายการ "เอาไปเลย" "เกมเปิดโลก" "เกมละครปริศนา" "มาตามนัด" "ชิงหลัก" "คู่หูลึกลับ" "ดารานาสุนก" "ทีวีเกมส์ 88" "โชคติดป้อม" "ชมทริพย์มหา สุนก" "ตามสบายบ่ายโมง" "แม่บ้านสมองไว" และ "ดารานาโชค"^๑ รายการเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะออกอากาศในภาคกลางวันของวันเสาร์และวันอาทิตย์ ทำให้มีการแข่งขันกันทางการ ตลาดเป็นอย่างมาก ผู้ชมเริ่มเกิดความเบื่อหน่ายกับบางรายการที่จัดได้ไม่ดีพอ รายการ เกมโชว์ในช่วงนั้นจึงมี "การเกิด" และ "การตาย" อยู่เสมอ รายการไหนที่ไม่ได้รับความนิยมก็จะหยุดออกอากาศและผลิตรายการใหม่ขึ้นมาแทน จวบจนปัจจุบันรายการเกมโชว์เหล่านี้ที่ ยังคงจัดอยู่คือ รายการ"มาตามนัด" เพียงรายการเดียวเท่านั้น

กล่าวโดยสรุปในปัจจุบันรายการเกมโชว์ยังคงเป็นรายการโทรทัศน์ที่ได้รับความนิยมจากผู้ชมอยู่เช่นเดิม และยังเป็นรายการที่สปอนเซอร์ผู้ผลิตสินค้าให้การสนับสนุนอย่าง เหนียวแน่น แนวโน้มในอนาคตของรายการประเภทนี้จะมีการลดจำนวนของรายการลง ส่วน รายการที่เหลืออยู่ก็ต้องแข่งขันกันในทุก ๆ ด้าน รายการที่จะประสบความสำเร็จจะต้องพยายามหา แนวหรือเอกลักษณ์ของรายการ มีความหลากหลายในแง่กิจกรรม ผู้ร่วมรายการมาจากหลาย วงการ อาชีพหรือเป็นบุคคลที่อยู่ในความสนใจของผู้ชม มีการจัดรางวัลที่เหมาะสมและผู้แข่งขัน ต้องใช้ความสามารถอย่างสมเหตุผลผลพอมสมควรจึงจะได้รางวัล แนวโน้มที่สำคัญของรายการ

^๑รวบรวมจากนิตยสาร "คู่แข่ง" ฉบับเดือนพฤษภาคม 2528 : 156-157.

เกมโชว์อีกประการคือ มีการแทรกสารคดีความรู้อื่น ๆ ประกอบลงไปในการแข่งขันเกมซึ่งช่วยให้รายการมีสาระเพิ่มมากขึ้น

3. การผลิตรายการภาพยนตร์โทรทัศน์

รายการภาพยนตร์ไทยที่ผลิตขึ้นเพื่อฉายทางโทรทัศน์โดยเฉพาะนั้น มีช่วงอายุของการผลิตเพียงประมาณ 20 ปี (พ.ศ. 2507-2526) แม้ในปัจจุบันจะไม่มีการผลิตรายการโทรทัศน์ในลักษณะเช่นนี้อีกก็ตาม แต่ผู้วิจัยเห็นว่าการผลิตรายการภาพยนตร์โทรทัศน์มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้ในแง่ที่ช่วยให้มองเห็นถึงพัฒนาการของบริษัทผู้ดำเนินงานผลิตรายการโทรทัศน์ได้ในส่วนหนึ่ง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้รวบรวมประวัติอย่างคร่าว ๆ ของการจัดทำรายการประเภทนี้มาเสนอ

การผลิตภาพยนตร์ไทยเพื่อฉายทางโทรทัศน์โดยเฉพาะ เริ่มขึ้นโดยการสนับสนุนของพันเอกถาวร ซ้ำประสิทธิ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีการผลิตภาพยนตร์โทรทัศน์ขึ้นโดยผู้ผลิตของไทยเราเอง ซึ่งจะช่วยให้มีการพัฒนาการผลิตให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปในอนาคต บุคคลที่เป็นผู้บุกเบิกในเรื่องนี้คือ ไพฑูรย์ รตานนท์ ผลิตภาพยนตร์โทรทัศน์เป็นเรื่องแรกในวงการโทรทัศน์ไทยเป็นเรื่องเกี่ยวกับนักสืบ โดยถ่ายเป็นภาพยนตร์ขาวดำ 16 มม. ต่อมาทำเรื่อง "โรงแรมผี" ซึ่งมีผู้นิยมดูมากแต่ก็เลิกผลิตไปในที่สุด¹⁰

ต่อมา มีการตั้งบริษัทราชฟิล์มทีวีขึ้นเพื่อผลิตภาพยนตร์โทรทัศน์โดยเริ่มสร้างเรื่อง "ซุ่มทางชีวิต" ออกอากาศครั้งแรกเมื่อเดือนมกราคม 2510 และสร้าง "พิภพมัจจุราช" "เพื่อมาตุภูมิ" "หุ่นไล่กา" ตามมา ภาพยนตร์เหล่านี้มีลักษณะจบในตอนให้ตัวแสดงหลัก

¹⁰ ปันดดา ธนสถิตย์, ละครโทรทัศน์ไทย (กรุงเทพมหานคร: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 15.

ดำเนินเรื่องเป็นประจำ ความยาวตอนละ 30 นาที ออกอากาศสัปดาห์ละครั้ง จึงทำให้แต่ละเรื่องใช้เวลาในการออกอากาศนับเป็นปี ๆ โดยเฉพาะภาพยนตร์เรื่อง "เมื่อมาตุภูมิ" ถูกสร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์พิเศษคือ เพื่อต่อต้านภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ที่กำลังเริ่มมีอิทธิพลในทางภาคอีสานของไทยเรา¹¹ จากนั้นราชฟิล์มทีวีก็เริ่มผลิตภาพยนตร์โทรทัศน์ลักษณะเป็นเรื่องยาวหลายตอนจบ โดยใช้การถ่ายทำในระบบเดียวกับภาพยนตร์ โดยถ่ายทำในระบบฟิล์ม 16 มม. และนำภาพยนตร์มาทำการพากษ์สวดระหว่างการออกอากาศโดยเจ้าหน้าที่ของสถานีเป็นทีมพากษ์ (ดูรายชื่อภาพยนตร์โทรทัศน์ที่ "ราชฟิล์มทีวี" เป็นผู้ผลิต ได้ในภาคผนวก)

การผลิตภาพยนตร์โทรทัศน์ในสมัยนั้นมักเกิดขึ้นจากผู้สร้างภาพยนตร์ที่ฉายตามโรงภาพยนตร์เข้ามาเป็นผู้ดำเนินงาน เพราะมีความคล้ายคลึงกันในทางด้านการผลิต และมีการใช้ทีมงานตลอดจนดาราดูแสดงจากภาพยนตร์เข้ามาผลิตภาพยนตร์โทรทัศน์ แต่ส่วนใหญ่แล้วผู้สร้างแต่ละรายมักสร้างภาพยนตร์โทรทัศน์กันเพียง 1-2 เรื่องต้องล้มเลิกไปเพราะไม่ประสบผลสำเร็จทางธุรกิจ ผู้สร้างเหล่านี้เช่น กัญชวลีกา-ภาพยนตร์ 67 ภาพยนตร์และการละคร เป็นต้น¹²

เมื่อมีการตั้งบริษัทดาราฟิล์มขึ้น บริษัทนี้ได้ผลิตภาพยนตร์โทรทัศน์เรื่องยาวหลายสิบตอนจบ โดยนำแนวเรื่องจากนิทานพื้นบ้านประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ เช่น "ปลาบู่ทอง" "ทาสวังหลัง" "อุทัยเทวี" "แก้วหน้าม้า" (ดูเพิ่มเติมในภาคผนวก) พร้อมทั้งแนวกบฏผีปศาจ และนวนิยายประโลมโลก ซึ่งนำโครงเรื่องมาจากนวนิยายบ้าง จากละครวิทยุบ้าง เช่น "ห้องหุ่่น" "ปอบผีฟ้า" (ดูเพิ่มเติมในภาคผนวก) ภาพยนตร์เหล่านี้ได้รับความนิยมจาก

¹¹ สัมภาษณ์, พ.อ. พยุง ฉันทศาสตร์โกศล, กรรมการผู้จัดการบริษัทราชฟิล์มทีวี จำกัด, 29 มิถุนายน 2532.

¹² แผนสัมพันธ์ 169 (กรกฎาคม 2513) : 43.

ผู้ชมเป็นอย่างมาก เพราะเข้ากับรสนิยมแบบไทย ๆ ของผู้ชมโดยทั่ว ๆ ไป บริษัทนี้ยังคงผลิตภาพยนตร์โทรทัศน์ต่อมาจนกระทั่งปี 2526 จึงหันมาผลิตโดยบันทึกลงเทปโทรทัศน์แทน

นอกจากซีรีส์มทีวีและดาราซีรีส์ซึ่งเป็นสองผู้ผลิตรายการใหญ่แล้ว ยังมีผู้ผลิตภาพยนตร์โทรทัศน์รายย่อยเป็นผู้ผลิตบ่อนสถานีซึ่งส่วนใหญ่จะผลิตให้ไทยทีวีสีช่อง 3 เรื่องที่นำมาผลิตมักจะเป็นแนวนิยายประโลมโลก นิทานพื้นบ้านแนวจักร ๆ วงศ์ ๆ และเรื่องแนวกตัญญูพิศาจ โครงสร้างเป็นภาพยนตร์ชุดเรื่องยาวหลายตอนจบ ความยาวตอนละ 30 นาที ออกอากาศเป็นประจำทุกสัปดาห์ ประมาณปี 2519 ภาพยนตร์โทรทัศน์ก็เริ่มมีน้อยลง เพราะช่อง 3 เริ่มหันมาทำละครโดยใช้เทปโทรทัศน์แทน จากนั้นภาพยนตร์โทรทัศน์ทางช่อง 3 ก็เริ่มมีน้อยลงและเลิกผลิตไปในที่สุด

ปัจจุบันภาพยนตร์โทรทัศน์ที่ผลิตขึ้นเองภายในประเทศไม่มีออกฉายทางโทรทัศน์อีกแล้ว เพราะผู้สร้างซึ่งภายหลังมีเพียง 2 บริษัท คือ รัชฟิล์มทีวี และดาราฟิล์มได้หันมาใช้เทปโทรทัศน์ กล้องโทรทัศน์แทนการใช้ฟิล์มภาพยนตร์และกล้องภาพยนตร์เช่นแต่ก่อน จึงอาจกล่าวได้ว่าพัฒนาการทางเทคโนโลยีเป็นผลทำให้รายการโทรทัศน์ที่ผลิตขึ้นโดยฟิล์มภาพยนตร์ได้ "ตายไป" และ "เกิด" รายการโทรทัศน์ที่ผลิตขึ้นโดยการบันทึกลงเทปโทรทัศน์ขึ้นมาแทน

4. การผลิตรายการละครโทรทัศน์

ละครโทรทัศน์เป็นรูปแบบของรายการบันเทิงที่จัดได้ว่ามีความสำคัญที่สุด เพราะเป็นที่นิยมของผู้ชมเป็นอย่างมากและทางสถานีโทรทัศน์เองก็ได้บรรจุรายการประเภทนี้ออกอากาศเป็นรายการบันเทิงหลัก การผลิตละครโทรทัศน์ได้ผ่านพัฒนาการในด้านต่าง ๆ มาเป็นเวลากว่า 30 ปีแล้ว และคงต้องพัฒนาต่อไปในอนาคต

รูปแบบของละครโทรทัศน์ในระยะแรก ถูกเสนอออกมาในลักษณะของ "รายการสด" ทั้งสิ้น เพราะยังไม่มีเทปโทรทัศน์ใช้ โดยเริ่มจากการแสดงละครเสภาตลก ความยาว 30 นาที เรื่องขุนช้างขุนแผนตอน "ขุนแผนเข้าห้องนางแก้วกิริยา" ออกอากาศ

เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2498 จากนั้นก็มีการแสดงละครสั้น ๆ อีกหลายเรื่องใช้เวลาการแสดงครึ่งละประมาณ 30 นาที และมีการถ่ายทอดละครเวทีนอกห้องส่งเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2489 คือการถ่ายทอดการแสดงละครเรื่อง "อนุภาพแห่งความเสียสละ" จากเวทีหอประชุมกระทรวงวัฒนธรรม สนามเสือป่า จากนั้นก็มีการแสดงละครพูดทางโทรทัศน์เป็นครั้งแรกได้แก่ ละครเรื่อง "โพงพาง" (เป็นละครพูดบทพระราชนิพนธ์ของ ร.6) ออกอากาศเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2489 ส่วนละครพูดที่แต่งขึ้นใหม่สำหรับแสดงทางโทรทัศน์โดยเฉพาะเรื่องแรก คือ "สุริยานิไมยออมแต่งงาน" ของนายรำคาญ (ประหยัด ศ. นาคะนาท) ออกอากาศเมื่อ 5 มกราคม 2489¹³

เมื่อทางสถานีได้เสนอละครโทรทัศน์ออกอากาศ ปรากฏว่าเป็นที่นิยมของผู้ชมเป็นอย่างมาก คณะละครเวที นักแสดงละครเวทีซึ่งละทิ้งวงการละครไปสู่วงการภาพยนตร์ (ละครเวทีเริ่มหมดความนิยมจากผู้ชม) หรือไปประกอบอาชีพทางด้านอื่นก็ได้มีโอกาสกลับมาสู่วงการละครอีกครั้งหนึ่งโดยมาจัดทำละครหรือแสดงละคร สถานีโทรทัศน์จึงบรรจุรายการละครโทรทัศน์ลงไปเป็นรายการประจำ ทำให้มีละครประเภทต่าง ๆ ออกอากาศ มากขึ้นเกิดเป็นความนิยมและความบันเทิงรูปแบบใหม่สำหรับคนไทย

ผู้จัดละครโทรทัศน์ในระยะแรกนั้นคือเจ้าหน้าที่ของสถานีเป็นผู้จัดเอง หรือคณะผู้จัดภายนอกสถานีซึ่งส่วนใหญ่มาจากคณะละครเวที (ประกอบไปด้วยผู้จัดละคร ผู้กำกับและนักแสดง) ทำให้มีคณะละครโทรทัศน์เกิดขึ้นอย่างมากมาย ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากบางคนไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงกับทางสถานี เช่น ไม่จ่ายค่าเช่าเวลาให้กับทางสถานีทำให้ถูกต้อออกอากาศ หรือบางคนประสบกับปัญหาการขาดทุนหรือบางคนจัดละครได้ไม่ตีพอ เป็นต้น คณะผู้จัดละครจากภายนอกจึงมีมากมายนับเป็นสิบ ๆ คณะ สำหรับเนื้อเรื่องที่น่ามาทำเป็นละครโทรทัศน์อาจนำมา

¹³สรุปความจาก, ปณิตดา ธนลภิตย์, เล่มเดียวกัน, หน้า 3-4.

จากเรื่องที่เคยแสดงเป็นละครเวทีมาแล้ว หรือนำมาจากเรื่องที่เคยทำเป็นภาพยนตร์และมีบางส่วนที่แต่งขึ้นใหม่ เพื่อเป็นบทละครโทรทัศน์โดยเฉพาะ

การผลิตละครโทรทัศน์ในระยะแรกนั้นมีข้อจำกัดอยู่มากมาย เช่น ต้องผลิตออกอากาศในรูปของรายการสดทำให้ยากต่อการแก้ไขข้อบกพร่องในระหว่างการออกอากาศ การจัดองค์ประกอบของฉากถูกจำกัดด้วยขนาดของพื้นที่และช่วงเวลา, อุปกรณ์ทางเทคนิคยังไม่ดีพอเมื่อรวมเข้ากับปัญหาทางด้านบุคลากร ผู้จัดทำ เช่น การผลิตรายการและการแสดงไม่ฉีกฉีกกันเท่าที่ควร, การนำละครเรื่องเดิมมาแสดงอย่างซ้ำซากหรือนำมาแสดงอย่างยึดเยื้อจนเกินไป หรือแม้แต่การใช้ผู้บอกบท ๆ ให้กับนักแสดงจนเสียงเล็ดลอดออกมาในขณะที่ออกอากาศ เป็นต้น เหล่านี้เป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้ชมเริ่มเสื่อมความนิยมในละครโทรทัศน์และหันไปชมรายการประเภทอื่น ทำให้ละครโทรทัศน์เหลือออกอากาศไม่มากนัก คณะผู้จัดทำละครโทรทัศน์จึงค่อย ๆ เลิกการผลิตไปเป็นจำนวนมาก

ละครโทรทัศน์เริ่มกลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้งหนึ่งเมื่อเทปโทรทัศน์เข้ามามีบทบาทในวงการโทรทัศน์ ประกอบกับทางสถานีให้ความสำคัญกับรายการประเภทนี้เพิ่มมากขึ้น โดยในปี 2519 ไทยทีวีสีช่อง 3 ได้มอบหมายให้ภัทรวดี ศรีไตรรัตน์ เข้ามาจัดละครโดยใช้เทคนิคการบันทึกเทปโทรทัศน์เทคนิคการจัดสร้างฉาก และการกำกับการแสดงด้วยความฉีกฉีกกัน ทำให้ละครโทรทัศน์ที่ผลิตออกมาเป็นที่น่าติดตามมากยิ่งขึ้น ผู้ชมเริ่มกลับมาสนใจละครโทรทัศน์ สถานีโทรทัศน์ทุกช่องจึงแข่งขันกันผลิตละครโทรทัศน์อีกครั้งหนึ่ง บางสถานีที่มี "ศักยภาพ" เพียงพอที่จะดำเนินงานผลิตละครโทรทัศน์ด้วยตนเอง เช่น ไทยทีวีสีช่อง 3 และไทยทีวีสีช่อง 9 (จัดทำโดยไทยทีวีการละครซึ่งต่อมาได้ยุบเลิกไป) บางสถานีก็เปิดโอกาสให้ผู้จัดทำละครภายนอกเข้ามา "เช่าเวลา" หรือบางสถานีอาจจะใช้การจ้างผู้จัดทำภายนอกผลิตป้อนให้ทางสถานีโดยตรง

สภาพของการผลิตละครโทรทัศน์ในปัจจุบันมีการแข่งขันกันเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการนำเสนอละครโทรทัศน์ในช่วงหลังข่าวภาค 20.00 น. (ระหว่างเวลา 21.00-22.00 น.) ซึ่งเป็นช่วงเวลากการออกอากาศที่มีผู้ชมมากที่สุด ทุกสถานีจะบรรจุรายการละคร

โทรทัศน์ออกอากาศกันในช่วงนี้ โดยช่อง 3 ช่อง 7 มีออกอากาศในทุกวัน ช่อง 5 ออกอากาศในวันพฤหัสบดีและวันศุกร์ ช่อง 9 ออกอากาศในวันจันทร์-ศุกร์ ส่วนช่อง 11 จะมีละครโทรทัศน์ออกอากาศในช่วงเวลานี้ในวันศุกร์-อาทิตย์ ในบางวันจึงมีละครโทรทัศน์ออกอากาศให้ชมพร้อม ๆ กันถึง 5 สถานี นอกจากนี้ยังมีละครโทรทัศน์ออกอากาศในช่วงเย็น และออกอากาศในช่วงภาคกลางวันของวันเสาร์-อาทิตย์ โดยออกอากาศครั้งละ 30 นาที (ส่วนใหญ่เป็นละครในช่วงเย็น) หนึ่งชั่วโมง และละครเรื่องหนึ่ง ๆ มักออกอากาศติดต่อกันสัปดาห์ละ 2-4 วัน ทั้งนี้เพื่อเพิ่มความน่าติดตามชม

การผลิตละครโทรทัศน์ในปัจจุบันจะกระทำขึ้นโดย "บริษัทผู้ดำเนินงานผลิตรายการโทรทัศน์" ซึ่งมีทั้งบริษัทผู้ผลิตรายการอิสระ และบริษัทในเครือของสถานีเอง (ในกรณีของไทยทีวีสีช่อง 3) ซึ่งบริษัทผู้ดำเนินงานผลิตรายการโทรทัศน์อิสระรายใหญ่ ๆ ต่างเคยผลิตหรือกำลังผลิตรายการละครโทรทัศน์อยู่ทั้งสิ้น เช่น บริษัท "กันตนา" "ดาราวีดีโอ" "เจ.เอส.เอล." "ไนท์สปอตฯ" "แกรมมีฯ" "นิธิทัศน์ฯ" "บอร์นฯ" "นิวส์เน็ตเวิร์ค" "รัชฟิล์ม" เป็นต้น บริษัทเหล่านี้บางบริษัทจะผลิตเฉพาะรายการประเภทละครโทรทัศน์เท่านั้น

เมื่อมีการแข่งขันกันสูงผู้ผลิตละครโทรทัศน์จึงต้อง "สร้างจุดขาย" เพื่อดึงดูดผู้ชมให้มากที่สุดซึ่งจะส่งผลต่อไปยังการมีรายได้จากผู้อุปถัมภ์รายการตามมา กลยุทธ์ที่นำมาใช้กัน เช่น การลงทุนจ้างดารานักแสดงที่มีชื่อเสียง (เช่นจากวงการภาพยนตร์ วงการโฆษณา นักร้อง ผู้เข้าประกวดนางงาม เป็นต้น) การพิถีพิถันและกล้าลงทุนในการสร้างฉากให้เหมาะกับเนื้อเรื่อง มีการถ่ายทำนอกสถานที่เพื่อความน่าชม (บางเรื่องถึงกับไปถ่ายทำกันในต่างประเทศ) การใช้เทคนิคทางด้านมุกกล้อง แสง เสียง เทคนิคการตัดต่อภาพหรือการใช้แอนิเมชันต่าง ๆ เข้าช่วย หรือแม้แต่การทำงานร่วมกับสื่อหนังสือพิมพ์ โดยการนำบทละครตีพิมพ์ลงหน้าหนังสือพิมพ์ เพื่อให้ผู้ชมสนใจติดตามชมละครโทรทัศน์เพิ่มมากขึ้น และประการสำคัญที่สุดคือเนื้อเรื่องที่จะนำมาทำละครโทรทัศน์ในปัจจุบันจะมีความหลากหลายเป็นอย่างมาก เช่น ละครในแนวประวัติศาสตร์ แนวอาชญากรรม แนวประโลมโลก แนวจักร ๆ วงศ์ แนวตลก สนุกสนาน แนวส่งเสริมสังคม แนวภูติผีปิศาจ หรือไสยศาสตร์ลึกลับ แนวเสียดสีสังคม

แนววิทยาศาสตร์ แนวอัตถิภาวนิยม ความเป็นต้น ซึ่งละครโทรทัศน์บางเรื่องจะได้รับความสนใจหรือเป็น เรื่องที่ผู้ชมรู้จักกันดีอยู่แล้ว

กล่าวโดยสรุปการผลิตรายการละครโทรทัศน์ได้ผ่านพัฒนาการในด้านต่าง ๆ มาเป็นระยะเวลากว่า 30 ปีแล้ว และมีสภาพการแข่งขันกันทางธุรกิจมาตั้งแต่ระยะแรก ๆ ของการมีกิจการโทรทัศน์ในบ้านเรา จวบจนปัจจุบันยิ่งมีการแข่งขันรุนแรงเพิ่มมากขึ้นทุกที และละครโทรทัศน์ก็ยังคงเป็นรายการภาคบันเทิงที่สำคัญอยู่ต่อไป

5. การผลิตรายการวาไรตี้โชว์

รายการวาไรตี้โชว์ (Variety Show) หรือ "รายการปิกนิกะบันเทิง" คือ รายการโทรทัศน์ที่รวบรวมรูปแบบของความบันเทิงประเภทต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อตอบสนองกลุ่มผู้ชมเป้าหมายอันหลากหลายซึ่งย่อมมีความ "สนใจ" ที่จะชมแตกต่างกันออกไป

รูปแบบของรายการวาไรตี้โชว์ เช่น มีการแสดงดนตรี ร้องเพลง การแสดงตลก ละครสั้น วิจารณ์ประกอบเพลง หรือการแสดงอื่น ๆ และอาจมีการแข่งขันเกม (แต่ไม่เน้นเป็นรูปแบบหลักของรายการเหมือนรายการเกมโชว์) และอาจมีการพูดคุยหรือสัมภาษณ์ผู้ร่วมรายการ เป็นต้น ทั้งหมดนี้จะดำเนินรายการโดยพิธีกรที่มีความสามารถ มีปฏิภาณไหวพริบดีและสามารถดำเนินรายการด้วยความสนุกสนาน จะเห็นได้ว่ารูปแบบของรายการวาไรตี้โชว์นี้ถูกนำไปพัฒนาเป็นรายการบันเทิงประเภทอื่น ๆ เช่น เกมโชว์ ทอล์คโชว์ เป็นต้น

ในอดีตรายการประเภทวาไรตี้โชว์เคยได้รับความนิยมสูงมากไม่แพ้รายการบันเทิงประเภทอื่น ๆ ตัวอย่างรายการวาไรตี้โชว์ เช่น "ออลสตาร์วาไรตี้" "คนดังพาเหรด" "อาสาพาไป" "พบดาว" "รวมดาวสาวสยาม" "แชมป์ชิงแชมป์" "สตาร์ฮิลลิเตย์" เป็นต้น ทั้งหมดนี้เป็นรายการที่ผู้จัดรายการจากภายนอกเข้ามาเช่าเวลาออกอากาศจากสถานีโทรทัศน์ทั้งสิ้น และบางรายการยังคงจัดออกอากาศอยู่จนถึงปัจจุบัน คงมีเพียงรายการ "ประตูดวง"

และ "นาททอง" ของช่อง 7 สีเพียงสองรายการเท่านั้นที่จัดโดยสถานี (ปัจจุบันทั้งสองรายการได้เลิกผลิตไปแล้ว)

ปัจจุบันการผลิตรายการประเภทวาไรตี้โชว์ถูกจัดทำขึ้นโดยบริษัทผู้ดำเนินงานผลิตรายการโทรทัศน์ เช่น รายการ "เจ็ดสีฟรีสไตล์" "ช่อง 5 วาไรตี้" "มีฟ้ามีดาว" เป็นต้น และอาจจะจัดรายการประเภททอล์คโชว์ เช่น รายการ "สี่ทุมสแควร์" "ที่นี่กรุงเทพ" "จันทร์กระพริบ" เข้าเป็นส่วนหนึ่งของรายการวาไรตี้โชว์ได้เช่นกัน (เพราะมีรูปแบบของการจัดรายการคล้ายกับรายการวาไรตี้โชว์) ซึ่งการผลิตรายการประเภทนี้ก็อยู่ภายใต้สภาพการแข่งขันกันทางธุรกิจเช่นเดียวกับการผลิตรายการโทรทัศน์ประเภทอื่น ๆ

6. การผลิตรายการบันเทิงประเภทอื่น ๆ

นอกจากรายการบันเทิงหลัก 5 ประเภทดังได้กล่าวมาแล้ว การผลิตรายการบันเทิงในปัจจุบันยังมีรูปแบบของการผลิตที่หลากหลายออกไปอีกหลายประเภท แต่มีจำนวนของรายการที่ออกอากาศอยู่ไม่มากนัก ผู้วิจัยจึงนำมาเสนอรวมกัน ดังนี้คือ

- รายการสารคดีบันเทิง

การผลิตรายการประเภทนี้จะผสมผสานกันระหว่างการผลิตรายการในรูปแบบของสารคดีกับรายการในรูปแบบของความบันเทิง โดยมีจุดขายของรายการอยู่ที่การนำเสนอความน่าสนใจหรือความแปลกพิสดารของเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งรายการประเภทนี้ได้รับความนิยมจากผู้ชมเป็นอย่างมาก เพราะสามารถสนอง "ความใคร่รู้" ซึ่งเป็นอุปนิสัยพื้นฐานของคนเราได้อย่างดี ตัวอย่างของรายการประเภทนี้ เช่น "ตามไปดู" "ทำนิสัจน์" "คุณขอมา"

- รายการทอล์คโชว์

การผลิตรายการประเภททอล์คโชว์ (Talk Show) ได้แนวของรายการมาจากต่างประเทศโดยตรง และเริ่มจัดขึ้นในประเทศไทยอย่างจริงจังราว 2 ปีที่ผ่านมาเอง โดยรูปแบบหลักของรายการจะมีการเชิญบุคคลที่น่าสนใจจากแวดวงอาชีพต่าง ๆ มาสนทนากับ

พิธีกรผู้ดำเนินรายการด้วยคำถามเชิงค่อนข้างเจาะลึก รายการประเภทนี้ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากเพราะสนอง "ความใคร่รู้" ของผู้ชมได้เช่นเดียวกับรายการแนวสารคดีบันเทิง การจัดรายการทอล์คโชว์ในปัจจุบันจะเริ่มมีรูปแบบของรายการประเภทวาไรตี้โชว์เข้ามาผสมผสานมากขึ้น แต่ยังคงเน้นรูปแบบของรายการอยู่ที่การสนทนากับแขกผู้รับเชิญเป็นหลัก ตัวอย่างรายการประเภทนี้ เช่น "ที่นี่กรุงเทพ" "สี่ทุ่มสแควร์" "จันทร์กระจิบ"

- รายการนิตยสารทางโทรทัศน์

เป็นรูปแบบของรายการประเภทบันเทิงที่เกิดขึ้นล่าสุดและมีแนวโน้มว่าจะเติบโตมากยิ่งขึ้นในอนาคต รายการประเภทนี้มักเสนอกลุ่มผู้ชมที่มีลักษณะเป็นกลุ่มเฉพาะ ดังนั้นแนวการนำเสนอรายการจึงเน้นความหลากหลายของประเด็นเรื่องราวที่น่าสนใจ แต่เป็นเรื่องราวที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ชมโดยตรง รายการประเภทนี้ยังมีอยู่ไม่มากนัก เพราะต้องลงทุนในการผลิตสูง ตัวอย่างเช่น รายการ "ผู้หญิงวันนี้"

โดยสรุปแล้วการผลิตรายการโทรทัศน์ในประเทศไทยได้ผ่านการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ มาตามลำดับ ทั้งด้านเทคโนโลยีการผลิต รูปแบบการผลิตรายการผู้ดำเนินงานการผลิตรายการ ฯลฯ โดยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจและเงื่อนไขของกาลเวลาอยู่เสมอ ทั้งนี้การผลิตรายการโทรทัศน์จะตั้งอยู่บนพื้นฐานของสภาพการแข่งขันกันทางธุรกิจซึ่งมีแนวโน้มว่าจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ

พัฒนาการด้านรูปแบบผู้ดำเนินงานการผลิตรายการโทรทัศน์

การผลิตรายการโทรทัศน์ไม่สามารถดำเนินการขึ้นได้โดยปัจเจกบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่จำเป็นต้องประกอบขึ้นด้วยความร่วมมือของกลุ่มบุคคลที่มีเป้าหมายเฉพาะร่วมกัน นั่นคือเป้าหมายในการผลิตรายการโทรทัศน์เพื่อใช้ในการออกอากาศ จากการศึกษาพบว่า การผลิตรายการโทรทัศน์ในประเทศไทยเกิดขึ้นจากกลุ่มผู้ผลิต 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. สถานีโทรทัศน์เป็นผู้ผลิต
2. กลุ่มบุคคลภายนอกเข้ามารับจ้างผลิตให้สถานี
3. บริษัทผู้ดำเนินงานผลิตรายการโทรทัศน์เป็นผู้ผลิต
4. หน่วยงานราชการหรือองค์กรต่าง ๆ เป็นผู้ผลิต

โดยทั่วไปแล้ว สถานีโทรทัศน์ต่าง ๆ จะอาศัยผู้ผลิตทั้ง 4 กลุ่มร่วมกันผลิตรายการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทและวัตถุประสงค์ของรายการที่ถูกผลิตขึ้นมา ขึ้นกับความพร้อมและความเหมาะสมและประการสำคัญคือขึ้นกับนโยบายของสถานีโทรทัศน์ช่องนั้น ๆ ว่า มีนโยบายในการบริหารรายการอย่างไร เช่น อาจมีการเปิดให้ "เช่าเวลา" หรือมี "การจ้างผลิต" หรือ "การผลิตด้วยตนเอง" เป็นต้น ซึ่งโดยรวมแล้วสถานีโทรทัศน์ทุกช่องจะมีรูปแบบของการบริหารรายการที่ผสมผสานกันทั้ง 4 ลักษณะดังกล่าว แต่จะแตกต่างกันออกไปในแต่ละสัดส่วน เช่น ไทยทีวีสีช่อง 3 เน้นรูปแบบของ "การผลิตด้วยตนเอง" ช่อง 5 และช่อง 9 เน้นรูปแบบของการเปิดให้ "เช่าเวลา" เป็นต้น

1. สถานีโทรทัศน์เป็นผู้ผลิต

การผลิตรายการโทรทัศน์ในส่วนนี้เป็นภาระกิจสำคัญที่แต่ละสถานีจักต้องดำเนินการอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และคงเป็นไปได้ที่จะตั้งสถานีโทรทัศน์ขึ้นมาโดยไม่มีการผลิตรายการขึ้นด้วยตนเองเลย "ฝ่ายผลิตรายการ" ของสถานีโทรทัศน์จะประกอบไปด้วยกลุ่มคนหลากหลายหน้าที่ทำงานร่วมกัน เช่น ผู้กำกับรายการ ผู้กำกับการแสดง พิธีกร ช่างกล้อง เจ้าหน้าที่ควบคุมแสงเสียง เจ้าหน้าที่ฉากและศิลปกรรม ผู้เขียนบท เป็นต้น บุคคลเหล่านี้จะมีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันตลอดเวลา

ในอดีต รายการโทรทัศน์แทบทุกประเภทจะถูกผลิตขึ้นโดยสถานีโทรทัศน์เอง (ยกเว้นรายการที่สั่งเข้ามาจากต่างประเทศ) ไม่ว่าจะเป็นรายการข่าว รายการสาระความรู้ต่าง ๆ หรือแม้แต่วรายการในรูปแบบความบันเทิง เช่น ละคร รายการเพลง ภาพยนตร์โทรทัศน์ เกมโชว์ เป็นต้น โดยเฉพาะรายการประเภทละครโทรทัศน์ จะมีทีมงานในการผลิตรายการ

ประเภทนี้เป็นของตนเอง แต่ต่อมาได้ล้มเลิกการผลิตไปในที่สุด มีเพียงไทยทีวีสีช่อง 3 เท่านั้นที่ยังคงมีทีมผลิตละครโทรทัศน์อยู่จนปัจจุบัน

ในปัจจุบัน สถานีโทรทัศน์ทุกช่องยังคงผลิตรายการข่าวด้วยตนเอง (ยกเว้นไทยทีวีสีช่อง 5 ที่ผลิตรายการข่าวร่วมกับ "บริษัทแปซิฟิกอินเตอร์คอมมิวนิเคชั่น") นอกจากนี้รายการถ่ายทอดสดต่าง ๆ ก็เป็นรายการหลักที่ทางสถานีโทรทัศน์ยังต้องดำเนินการด้วยตนเอง ส่วนรายการประเภทอื่น ๆ ที่ทางสถานียังคงจัดทำด้วยตนเองอยู่ เช่น รายการเพลง ("เจ็ดสีคอนเสิร์ต" ฯลฯ) รายการสาระความรู้ต่าง ๆ (ยังคงมีผลิตในทุกช่อง) ส่วนรายการเกมโชว์นั้นไม่มีสถานีโทรทัศน์ช่องใดผลิตรายการด้วยตนเองอีกต่อไปแล้ว

ในส่วนของไทยทีวีสีช่อง 3 นั้น มีลักษณะที่เด่นไปกว่าสถานีอื่น ๆ คือ ช่อง 3 มีนโยบายหลักในการ "ผลิตรายการด้วยตนเอง" ดังนั้นทางสถานีจึงเน้นการผลิตรายการโทรทัศน์ขึ้นด้วยตนเองในเกือบทุกรูปแบบของรายการที่ผลิตออกอากาศ (แต่ทางสถานีก็ยังคงเปิดให้มีการ "เช่าเวลาเช่นกัน" มีการแบ่งส่วนของทีมงานการผลิตออกไปตามรูปแบบของรายการ เช่น ทีมงานผลิตละคร ทีมผลิตข่าว ทีมผลิตมิวสิกวิดีโอ (ซึ่งผลิตขึ้นเพื่อโปรโมทศิลปินเพลงของค่าย "เอสพีคัมมิตร" ซึ่งเป็นบริษัทในเครือของช่อง 3) ฯลฯ รายการที่ทางสถานีผลิตขึ้นเองนี้ ทางสถานีจะเป็นผู้หาสปอนเซอร์เข้ารายการโดยตรง ดังนั้นทางสถานีจึงเป็นผู้กำหนดอัตราค่าโฆษณาด้วยตนเอง

2. กลุ่มบุคคลภายนอกเข้ามารับจ้างผลิตให้สถานี

การผลิตรายการโทรทัศน์ด้วยวิธีนี้เป็นที่นิยมกันมากในช่วงเริ่มมีกิจการโทรทัศน์ขึ้นมาใหม่ ๆ เพราะสถานีโทรทัศน์เองไม่มีความพร้อมอย่างเพียงพอที่จะดำเนินการผลิตรายการโทรทัศน์ทั้งหมดได้ด้วยตนเอง ทางสถานีจึงเปิดโอกาสให้กลุ่มบุคคลจากภายนอกสถานีเข้ามา "เช่าเวลา" เพื่อนำรายการประเภทต่าง ๆ มาออกอากาศ โดยสถานีจะเป็นผู้คิดค่าเช่าเวลาจากกลุ่มผู้จัดรายการเหล่านั้น และกลุ่มผู้จัดรายการเหล่านั้นก็จะไปหาสปอนเซอร์ให้กับตนเองอีกทอดหนึ่ง แต่ในบางครั้งทางสปอนเซอร์ก็จะเป็นผู้เข้ามา "เช่าเวลา" ในการออกอากาศกับ

ทางสถานีโทรทัศน์โดยตรง และไปดำเนินการจ้างกลุ่มผู้จัดรายการให้จัดรายการให้อีกทีหนึ่ง (มักเกิดขึ้นในสปอนเซอร์รายใหญ่ ๆ ซึ่งมีงบประมาณเพื่อกรณีนี้โดยเฉพาะ)

รายการที่นิยมจัดกันมาก ได้แก่รายการละครโทรทัศน์ ซึ่งมีกลุ่มผู้จัดรายการประเภทนี้เกิดขึ้นมากมาย โดยมากมักเป็นผู้จัดละครเวทีมาก่อนหรือเป็นกลุ่มผู้จัดสร้างภาพยนตร์มาก่อน กลุ่มผู้จัดเหล่านี้ต้องรับผิดชอบและเตรียมขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

เริ่มด้วยการรวมกลุ่มเป็นทีมงานขึ้น และทำการติดต่อกับทางสถานีโทรทัศน์ เพื่อแจ้งความจำเป็นในการจัดทำรายการ โดยการส่งโครงการให้กับหัวหน้าฝ่ายรายการของสถานีโทรทัศน์เป็นผู้พิจารณา ถ้าได้รับการอนุมัติผู้จัดรายการก็จะไปหาสปอนเซอร์เพื่อเป็นค่า ใช้จ่ายในการทำรายการ ซึ่งอาจไปหาจากบริษัทห้างร้านโดยตรง หรือให้นายหน้าหาโฆษณาเป็นผู้จัดหามาให้ จากนั้นก็ต้องเตรียมบทละครที่จะจัดทำ จัดหน้ากแสดง ผู้กำกับการแสดง และติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางเทคนิคของทางสถานี เช่น ผู้กำกับรายการ ผู้กำกับเวที ผู้กำกับเสียง เป็นต้น และต้องเตรียมงานด้านศิลปกรรม เช่น เครื่องแต่งกายของผู้แสดง และอุปกรณ์ทางด้านฉากให้พร้อม จากนั้นจะมีการข้อมลละครก่อนออกอากาศจริง (เพราะยังจัดเป็นรายการสตออยู่) และแสดงออกอากาศตามวันและเวลาที่ทางสถานีให้มา¹⁴

จะเห็นได้ว่า การจัดรายการโทรทัศน์ด้วยวิธีนี้จะมีความเกี่ยวพันกันระหว่างกลุ่มผู้จัดรายการกับตัวสถานีโทรทัศน์ เพราะกลุ่มผู้จัดรายการยังคงต้องใช้เจ้าหน้าที่เทคนิคและอุปกรณ์ในการผลิตรายการเพื่อส่งออกอากาศของทางสถานีอยู่

¹⁴สรุปความจาก นิตยสาร แพนสัมพันธ์ 129 (มีนาคม 2510) : 19, 25.

นอกจากรายการละครโทรทัศน์แล้ว กลุ่มผู้จัดรายการเหล่านี้ยังจัดรายการในอีกหลายรูปแบบ เช่น รายการเพลง รายการเกมโชว์ รายการวาไรตี้โชว์ เป็นต้น แต่มีจำนวนของรายการไม่มากนัก ชื่อน่าสังเกตประการหนึ่งคือ กลุ่มผู้จัดรายการโทรทัศน์เหล่านี้ไม่ค่อยมีความมั่นคงมากนัก เพราะเป็นการรวมกลุ่มคนขึ้นมาอย่างหลวม ๆ ไม่ได้มีการจัดองค์กรอย่างเป็นทางการ (เช่นในรูปของบริษัท) ทำให้การบริหารงานไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ และมักประสบปัญหาความมั่นคงทางการเงิน ซึ่งเป็นผลให้ต้องยุบเลิกการดำเนินงานไปในที่สุด

ในปัจจุบัน การผลิตรายการโทรทัศน์โดยกลุ่มผู้จัดรายการภายนอก (แต่ต้องอาศัยอุปกรณ์ในการผลิตรายการของสถานีเป็นส่วนใหญ่) ยังคงมีบทบาทอยู่ในสถานีโทรทัศน์บางช่อง และกลุ่มผู้จัดรายการเหล่านี้ได้พัฒนาการดำเนินงานไปสู่การจัดตั้งเป็น "บริษัทการค้า" ทั้งนี้เพื่อให้มีความคล่องตัวในการดำเนินงาน โดยเฉพาะไทยทีวีสีช่อง 3 จะมีบริษัทผู้จัดรายการเหล่านี้อยู่ในสังกัดหลายบริษัท

3. บริษัทผู้ดำเนินงานผลิตรายการโทรทัศน์เป็นผู้ผลิต

การผลิตรายการโทรทัศน์โดยบริษัทผู้ผลิตรายการโทรทัศน์กำลังมีบทบาทเข้ามาแทนที่ผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ในกลุ่มที่ 1 และ 2 โดยผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ในกลุ่มนี้ได้พัฒนาตัวเองมาจากผู้ผลิตในกลุ่มที่ 2 และจัดตั้งเป็นองค์กรอย่างเป็นทางการในรูป "บริษัทการค้า" ขึ้นมาดำเนินการธุรกิจผลิตรายการโทรทัศน์ โดยมีปัจจัยกำหนดที่เป็นตัวส่งเสริมให้เกิดการตั้งบริษัทประเภทนี้อยู่หลายปัจจัยด้วยกัน ซึ่งปัจจัยจะกล่าวรายละเอียดไว้ในส่วนของผลการวิจัย (ซึ่งจะเสนอเป็นลำดับถัดไป)

ในปัจจุบัน รายการโทรทัศน์แทบทั้งหมดจะถูกผลิตขึ้นโดยผู้ผลิตรายการในกลุ่มนี้ ทั้งนี้เพราะสถานีโทรทัศน์แทบทุกช่องต้องการ "ลดความเสี่ยง" ที่จะผลิตรายการโทรทัศน์ด้วยตนเอง จึงได้ผลกระทบในส่วนนี้ไปยังบริษัทผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ โดยสถานีจะใช้วิธีเปิดให้เช่าเวลาการออกอากาศแก่บริษัทผู้ผลิตรายการรายต่าง ๆ และบริษัทเหล่านั้นจะต้องดำเนินการหาผู้อุปถัมภ์รายการด้วยตนเอง แต่มีข้อยกเว้นในรายการละครโทรทัศน์ช่วงหลังข่าวภาค

20.00 น. ของช่อง 7 สี ซึ่งทางสถานีจะใช้วิธี "ว่าจ้างแบบเหมาจ่าย" กับบริษัทผู้ผลิต รายการโทรทัศน์เพื่อผลิตละครโทรทัศน์ให้กับสถานี และทางสถานีจะดำเนินการหาผู้อุปถัมภ์ รายการด้วยตนเอง

โดยภาพรวมแล้ว การผลิตรายการโทรทัศน์โดยผู้ผลิตในกลุ่มนี้ได้มีการพัฒนา และขยายจำนวนบริษัทผู้ประกอบการออกไปอย่างมากมาย และบางบริษัทก็มีศักยภาพความพร้อม ทั้งทางด้านบุคลากร อุปกรณ์เครื่องมือ ตลอดจนเทคโนโลยีไม่ยิ่งหย่อนหรืออาจจะดีกว่าศักยภาพ ของสถานีโทรทัศน์บางแห่งเสียด้วยซ้ำ

4. หน่วยรายการหรือองค์กรต่าง ๆ เป็นผู้ผลิต

การผลิตรายการโทรทัศน์ในส่วนนี้มีกฎการผลิตขึ้นโดยมี "วัตถุประสงค์เฉพาะกิจ" เช่น เพื่อต้องการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เพื่อการรณรงค์หรือประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ หรือเพื่อ วัตถุประสงค์ทางการศึกษา ฯลฯ หน่วยราชการหรือองค์กรต่าง ๆ ซึ่งมีศักยภาพเพียงพอที่จะ ผลิตรายการโทรทัศน์ในส่วนเหล่านี้ขึ้นมาได้ด้วยตนเอง เช่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และศูนย์เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เป็นต้น

รายการโทรทัศน์ที่ผลิตขึ้นโดยหน่วยราชการหรือองค์กรต่าง ๆ ไม่ได้เป็น รายการที่ผลิตขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ทางการค้า ดังนั้นจึงมักประสบปัญหาด้านงบประมาณในการ ผลิตซึ่งมีอยู่จำกัด ส่งผลให้รายการที่ถูกผลิตออกมาในบางครั้งไม่ค่อยมีความน่าสนใจเท่าที่ควร